

Рецензия на Дисертацията на Антъни МакКуул: Подходът на философията към религиозния аскетизъм, от професор д-р Стефан Пенев

за присъждане на научна и образователна степен „доктор” по професионално направление 2.3 Философия, към катедра Логика, етика, естетика, Философски ф-т на СУ.

1* Кандидатът за PhD – за придобиване на общообразователната и научна степен „Доктор“ (Anthony McCool) отговаря на изискванията на Закона РАСРБ и Правилниците за приложение. Той има изискуемите публикации по темата, събрал е необходимите кредити от обучение и докторски минимума. Представил е дисертационен труд и Автореферат към него на английски и български език. Авторефератът вярно отразява и пропорционално съответства на изложението в дисертацията.

2* Темата на дисертацията е *„Подходът на философията към религиозния аскетизъм“*. Трактатът е значим, фундаментален и обхваща недостатъчно изследвано от философията поле. Дисертация е с обем 280 стр., състои се от Увод-с гл. I, Заключение и още 3 глави. Има много богата библиография от няколко-стотин заглавия на латиница. Работата завършва със самооценка на приносите. Т.е. имаме изпълнени основните формални изисквания за дисертация.

3. ПО СЪДЪРЖАНИЕТО: Авторът отбелязва и правилно се съсредоточава върху връзката по темата за аскетизма и анализ на отношения между юдаизма и християнството. Той познава и използва и литература върху исляма, макар че е решил да го извади от самостоятелно разглеждане. Започвайки с древно-египетската религия и зороастризма, където има нееднозначни аналози на аскетизъм, бъдещият доктор не пропуска да спомене и будизма. Тук аскетизмът, без да се разглежда като нещо извънредно, си е като у дома. Той прави екстраполации и от елинистичната религиозна митология. За основните обекти на разглеждане д-р МакКуул основателно пише: „Религиозните свети писания на християнството и юдаизма определят конкретното време, методи и характеристики на аскетичните въздържания“. Авторът е хванал и модерното в момента течение на изследователите към по-цялостен авраамичен подход: Според „вярата на Авраам аскетизмът е начин на преклонение пред по-висше божество или за свързване с духовното царство на Бог.“ Той отчита принципа на филиация на идеи и надстройкаването на по-новата религия върху юдаизма, т.е. базира се на видоизменената от християнска гледна точка по-нова, но по-популярна религия – християнството, към което принадлежи, а и го използва като основен критерий за оценка. Последното - дори и да се оспори методологически – е неизбежно при анализа.

- Само християнски тълкуватели на юдаизма мога да твърдят, че „древният юдаизъм е създаден, за да одобри болезнени преживявания и практики, където въздържанието от удоволствие се постига чрез самопричиняване на болка“. Отнасящото се до сектата на есеите или до революционерите-зилоти от 1 в. пр. н. е., 1 в. от н. е., не е обща характеристика на юдаизмито на древния, нито на съвременния – ортодоксален, консервативен и реформаторски или либерален/в САЩ/. В действителност нещ-щата не са такива, каквито ги виждат някои американски автори. Има не само 10 основни заповеди – в Изход и Второзаконие. ПРИНЦИПИТЕ, регулиращи обществото и индивидуалното мислене и поведение са общо 613 само в Тората. От тях 248 са позитивни – „Какво да се прави?“ и 365 са забранителни. Сред тях са принципите: Не прави на другите това, което не искаш да правят на теб. Не самонаранявай тялото и не слагай белези по тялото си. Не проливай човешка кръв. Наш дълг е да облекчаваме болката и страданието на всяко създание. Причиненото страдание трябва да е по-малко от

ползата, която това ще допринесе и т.н. За древните евреи, написали и живели по тези Закони, морал и право са тъждествени!

(За мен вече Д-р) МакКуул разглежда и анализира различни видове аскетизъм: безбрачие, пост, или отказ, самота извън социалната структура, отказ от притежания, отказ от всички видове наслади, както и себепричинени страдания. Не пропуска да отбележи и наличието на паралогизми в различни доктрини и практики. В резултат се е получила една професионална работа по сравнително религиозно знание с философски анализ на аскетизма. В нея основната основна реанимирана идея е: Опит за философски анализ на религиозния аскетизъм/ *липсват само дервишите в суфизма!*/. Не само описва, но и обяснява, защо различните религии имат различен подход към аскетизма. Не липсва и връзката на моралния с гностичния аспект на изследване. Основателно е наблегнато на корелацията юдаизъм-християнство. Изследването би било полезно както за философи на религията, така и за теолози. То би могло да даде и методологична насока на използващите аскетични практики от йога до монаси или пък за изследователите на проблема както академици, така и в частен порядък. Анализът на А.МакКуул обяснява и защо някои хора се отдават на такива практики с религиозни, морални и дори чисто социални и медицински основания. Работата би била интересна и като книга след лека преработка. Тя е добро постижение и професионално направено изследване както за докторанта, така и за неговия научен ръководител/консултант.

-4* Основният текст:

Още в Увода са въведени основните понятия, идеи, методи и цели на дисертацията, точно по принципа на Проф., Кардинал Дезире Мерсие, че „добре обяснява само този, който добре определя и разграничава понятията“. Авторът е отбелязал и, че „постигането на висока духовност и религиозно благочестие изисква от аскетите значително да се откъснат от удовлетворението и удоволствието, придобито от материални предложения, развлекателни дейности и светски начин на живот. Практикуването на аскетизъм засилва молитвата и медитацията, които дават възможност на аскетичните членове на религиозни общности да съзерцават духовните истини и да се надяват на по-голямата духовна награда на вечния живот. Въпреки че доста различни аскетични практики са били използвани в юдаизма и християнските религии, обичайните практики на въздържание и уединение са били извършвани чрез пост, въздържание, непрекъсната молитва и уединение“. Едно от определенията на А.МакКуул е: “ аскетизмът би могъл да се определи като нематериално възприемане на духовността, което е различно от понятията на материализма. Оттук следва, че практиката се отнася до осъждането на материалния свят и на удоволствията, за да се открие скритата истина и духовността.” По съдържанието може да се отбележи още в:

Глава 1-ва: Разглежда различни и разнообразни методи на духовен аскетизъм, при което основната идея в юдаизма и християнството в действителността се практикува по много и разнообразни начини. Започвайки с постите и достигайки до целибатността на духовенството в католицизма, както пише д-р МакКуул „аскетизмът е начин на живот, в който материалното притежание и телесните удоволствия, включващи социалните титли, са отречени, за да се постигне духовно развитие, като човек се отдръпне от традиционния свят. Постенето и уединението се използват като основни средства” .Докато за едни” крайната цел била да се постигне близост с Бог.”, то „според Залеский някои индивиди са практикували въздържание с култови цели, за да почитат дявола и черната магия”. Разбира се, авторът е трябвало да се справя с *много източници, някои от които са необективни или дори тенденциозни, като напр. Nadler*, който неоснователно твърди, че „аскетичните дейности” са „предложени в заветите на Мойсей”. В действителност представителите на голямата и

авторитетна йешива на равви Хилел са водели спорове за златното правило ”не прави на другите това, което не искаш за себе си” и за това дали само мисълта, намерението или едва деянието може да бъде грях. Сред техните опоненти са били по-малките школи и мидраши на йесеите, назореите и тази на равви Йешуа бен Йосеф- по-късно обожествен в християнството. Но докато „Религиозното мислене предлага различни видове аскетизъм като безбрачие, пост, или отказ, самота извън социалната структура, отказ от притежания, отказ от всички видове наслади, както и себепричинени страдания”,то слагането в една група на юдаизма-оригиналната религия и одържавената по-късно секта-християнството е неоснователно. Съвсем основателен е обаче изводът на автора за съвременето: ”Модерността оказва забележително въздействие върху традициите и ритуалите на аскетизма, което довежда до намаляване на духовната моралност в днешното общество”..Много точно е и позоваването на античната философия и особено на Платон, в смисъл, че аскетизмът участва в битката между ума и сетивността, между разума и чувствата.

Глава 2/Втора: МакКуул концентрира изследването и се стреми да разбере разликата, сходствата и еволюцията на аскетизма в двете общности – юдаизма и християнството, но гледа през очите на християнството и не желае да се дистанцира от него. На юдаизма се гледа като на първата, макар да е най-малката от религиите на Авраам, поради нейното предшестващо отношение и създаване, последвано от обещанията на Бог към Авраам да го направи баща на много народи и баща на вярата. „Според Залески, духовните аскети не вярват, че тялото е нечестиво, а по-скоро, че силата на духа е в някаква степен по-висша от плътта, което ги води към отричането на земните удоволствия, за да освободят духа и прояснят ума. Концептът за теологичен скок, в който светът се възприема като замъгляващ истината, е известен с наклоността към и запознаването с аскетичните идеали в сферата на християнството.” Отбелязано е, че „При юдаизма аскетизмът бил замислен да води човека към висша степен на духовност чрез себеотричане или крайно въздържане от всякакъв вид себеугаждане.” Вярно е отбелязано , че ” равинистичните версии на въздържанието били подтиквани от страх от съгрешаване. *В нито една от молитвените практики, от които се състоят равинистичните правила, няма аскетизъм.*” Следват кратки исторически анализи на юдаизма и християнството. Разгледана е и темата за отношението между аскетизъм, страдание, любов и болка.Тук авторът се позовава и на класическата патристика – от св. Тома - ангелския доктор до св.Франциск. Цитират се и автори, които твърдят,че: Аскетизмът е бил обща практика сред гръцките философи, които насочват тяхната концентрация върху духовната сфера, която се асоциира с чист и здрав живот. Лесно е да се сравни придобитото през Античността разбиране на философските принципи на благочестие и на изпълненото с него поведение като методи на живот, както и с християнските дейности на преклонение пред Бог”/Arnold Davidson/, с които само частично сме съгласни.Тук ще спомена само принудителния аскетизъм на циниците - по скоро с фолклорен характер, или умерено разумният на стоиците. И авторът правилно отбелязва, че заниманието с философия е особен вид аскетизъм, който има за цел труднодостъпната мъдрост. Много уместно са цитирани Ицхак Фритц Баери , Ефраим Е. Урбах: Древните пиетисти/благочестивите засвидетелствани в равинската литература, са били мотивирани от Платон, от древногръцките вярвания и предсказанията на Библията. Мишна и Талмуд идентифицират ранните пиетисти, и техните потомци са отговорни за възприетите практики от идеологиите на фарисеите, есеите, Платон и Филон Александрийски. Доколкото аскетизмът е документиран в юдаизма, той на първо място е нежелан отговор на събития в миналото на юдаизма, както Баер изтъква. Нещо повече, дали ритуалите са насочени да създадат разгра-

ничество между душата и тялото, известно иначе като платонически идеал, юдаистичният аскетизъм е свързан с дуалистичните вярвания.” Смятам, че: Това е така, защото юдаизмът е много по-философски от другите религии, които избягват противопоставянето на дух и материя. Но в юдаизма има и това, че Бог не е творец на злото, адът е временен и не е наказание, а принудителна лечебница и Бог е толкова трансцендентен и несетивен, че не винаги отговаря на крайните субекти*, след като им е подарил Тората с общо 613 регулиращи принципа и от тях 10 основни заповеди. Те действат на всички нива на битието макар и нееднозначно. *

- Съвсем правилно е отбелязано и че:” Равините не се стремели да прекарат живота си извън обществото, както свидетелства гореспоменатата статия, а по-скоро да водят набожен живот, оставяйки част от обществото. За разлика от християните аскети, равините не се оттегляли от обществото и не живеели в отшелнически места. Задачата на равина била да изобрети нови средства за придобиване на духовна и етическа чистота, дължаща се на нуждите на равините и на техните последователи от чистота и святост. В сравнение с еврейските практики християнската гледна точка към сексуалното въздържание е по-строга. Равините смятали, че занимаването със сексуални дейности би засегнало Божията заповед, Божиите благословии и изучаването на Тората. Докато безбрачието е ограничено до малки групи от еврейския народ, в християнството всеки може да го прилага, когато му е удобно”/ цитат по: Бонифас Рамзи-
Boniface Ramsay /Добре са разгледани и влиянията на концепцията за психофизична конституция на човека и идеята за последния Съд над душата на човека.

Глава 3: Религиозен аскетизъм срещу религиозен хедонизъм, се дискутират аскетичното въздържание и критиката на хедонистичните принципи. Изследването е фокусирано върху подсигуряването на критически анализ на хедонизма в отношенията, като става ясно че мъдрецът не би могъл да живее живот без вяра. Тук са цитирани Раймон Паниккар, Николай Бердяев, ранният християнски аскетизъм и средновековният аскетизъм, както и други източници. Синтезът на религиозен аскетизъм и хедонизъм се изследва в дълбочина в анализа на тази част. Универсалното значение на човешкото щастие е основен фактор в западната култура, оказвайки влияние върху различни области като психология, политика, икономика, религия и философия. Напр. Плотин, фундаментален основател на неоплатонизма твърди, че удоволствието е предимно за душата и тялото не е участник в това удоволствие. Неоплатонизмът представя удоволствието като едно цяло с Бога и създателя на вселената, означавайки, че дълговечното щастие може да бъде постигнато само в друго измерение на съществуването или в различна фаза от живота. Християнската концепция за евдемонизма е формирана като философска концепция от Св. Августин, който имал по-голям опит във вярванията на своите предци и считал, че истинското щастие може да бъде открито в следващия живот, в компанията на Създателя. Лок смята, че преследването на щастието е най-висшата добродетел за човека и основа за него, а Томас Хобс, бидейки атеист, отхвърля концепцията за върховното добро, вярвайки че щастието може да бъде открито в сбъдването на нечие желание в живота. Им. Кант изглежда вярва, че понятието трансцендентност/ което според Хегел „варварски“ се смесва с трансценденталност/ се различава от общоприетото понятие евдемония по това, че поставя акцент върху увеличаването на удоволствието и намаляване на болката след наблюдаване на еволюцията на удоволствието и щастието и вярва, че добрите чувства и настроения са вродено „благородни” и въпрос на постигане на радост от възможно най-много хора. А представител на патристиката като Климент Александрийски е против изолирането от обществото (anachorsis); вместо това се опитва да интегрира последователите си в Александрийската общност, като ангажираност чрез християнски

учения. Той смята, че душата, която постоянно се фокусира върху Бог, превръща човешката физическа форма в подобна на ангелска...

Глава 4: Аскетически критицизъм на конsumerисткото/ консуматорското!/? / общество., НАМИРАМ ЗА ОСОБЕНО АКТУАЛНА! Авторът умело сравнява юдео-християнските идеали с етиката на консуматорското общество. Последното е доминирано от общност на консуматори, стремящи се да задоволят различните си изисквания чрез закупуване на материални блага още от зората на модерната цивилизация и при настоящите икономически и социални условия... Авторът пише, че "Акцентът на конsumerизма и аскетическата етика нараства като резултат от консуматорското потребление и социалните норми, които са базирани на финансово неравенство. Аскетическата конsumerистка етика и принципи се аргументират за предоставяне на помощ на настоящите членове на обществото в борбата за подсигуряване на свобода за хората от ограниченията на конsumerизма". МакКуул разглежда подробно и противоречията между аскетични ценности, базирани на духовни идеали и характеристиките на консуматорството, базирано на икономика, биологични потребности с егоизъм, политика, материалистично възпитание и т.н. Само ще спомена, че е направен и анализ на възгледите на Шопенхауер-Вагнер и Ницше, който съзнателно ще пропусна.

Заключение:

Имам 2 основни бележки, които не накърняват стойността на дисертацията, но биха били полезни при публикуването и като книга – монографичен труд: Подчертавам, че авторът изглежда да знае тези неща, но не ги открил експлицитно, затова не ги считам за негов минус. Нужно е обаче, при една публикация на книгата, той да прецизира тези идеи с дидактична цел:

1/ Винаги трябва да се започва изследването с исторически първото-напр. по детерминационната линия юдаизъм-християнство-ислям. Това е особено необходимо за детерминационната картина и обяснение, особено когато първото е и база за надстроените над него. Например – Юдаизмът е предхождаща детерминанта и исторически първа религия с периоди: XIV–XI, X–VII, VI–V, IV–I в. пр.н.е. и е теоретичен фундамент за всички останали монотеистични религии. Хронологически християнството възниква като следствие от назорейската юдейска секта в Галилея и Кумранските писания на есеите. Освен това то е надстроено над юдаизма като държавна религия на Римската империя. Но тази надстройка не може да съществува без основните принципи на юдаизма, колкото и те да са трансформирани от държавната религия, създадена по поръчка на императорите от рода на Флавиите – от Веспасиан и Тит до Константин и Юстиниан.

2/ Старият Завет е християнска версия на еврейската Библия – Танаха и това съвсем не е юдаизъм, а християнска редакция на еврейските писания. Прочее и самата оригинална еврейска Танаха като единство от Тора, Невиим и Кетувим не е юдаизъм, а свещени текстове на юдаизма. По същия начин и Евангелията и целият т.нар. Нов завет, не са Християнство, а християнски свещени Писания. Също така следва да се има пред вид, че Християнският прочит на юдаизма, е поне толкова необективен, колкото един радикален сунитско-ислямски прочит на християнството, например от страна на уахабиите!

- Разбира се, приемам самооценката на приносите, като ще акцентирам на следното: 1/ Изследването създава философски подход към религиозния аскетизъм, в частност както е следван от християнската и юдаистичната религии. И това създава рамка за изследователите, а и оформя методологично полето за търсене и изследване. 2 – Отчитат се философската роля на религиозния аскетизъм в християнската и юдаистичната религии, което изисква разбиране как тези две религии работят различно.

3- Приложно постижение е корелацията между аскетичната практика и особеностите на религиозната вяра и светогледа. Тук ще прибавя фундаменталния извод, че *авторът е осъзнал необходимостта от възстановяване на връзката на човека с истински биващото и първите принципи на Универсума и Бога*, а практиките на въздържание и изолация са имали значително влияние върху духовната чистота и святост. Към това *бих добавил и 4-то приложно постижение* на Д-р МакКуул: религиозният аскетизъм се развива паралелно с либерализма, пропускайки или понижавайки в ранг важността на богатството и световния консумеризъм.

-Намирам дисертационния труд за професионално изпълнен и със значими приноси.

- Авторът е един от пионерите при опита философското изследване на аскетизма-твърде различно от емоционалните изблици на вярата или разсъждателството на някои историци, политолози и културолози. Неговата работа не само систематизира и обяснява, но и очертава методологически полето за бъдещи тълкувания и изследвания. Освен това дисертацията се занимава с екзистенциално важни светогледни въпроси.

- Категорично съм **ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН**

Доктор по философия за Антъни МакКул (PhD for Anthony McCool), по професионално направление – 2.3,Философия, и гласувам с **ДА!**

-12.XII.2022 *Професор, дфн. Стефан Пенов - Ръководител Катедра Философия и светоглед,ИФС-БАН; (Professor, D-r of Philosophical sciences Stephan Penov /The Head of the Department of Philosophy and Worldview, IPS-BAS /);*

< dr.st.penov5776@gmail.com> & < prof.st.penov@bas.bg>